

się wskazany w dalszej części tytułu *Životní příběh Viktora Dyka*. Jednak dzięki temu praca Všeetički staje się zachętą do dalszych, samodzielnych poszukiwań.

Analizując omawianą pracę należy jednak pamiętać, że jest ona nietypową monografią, co daje autorowi pewną dowolność i usprawiedliwia wyekspozowanie jednych elementów, a pominięcie innych⁷.

W związku z dużą wszechstronnością w ukazaniu postaci pisarza, omawiana praca czyni z niego postać żywą i ciekawą, stając się jednocześnie wspianiałym dopełnieniem lektury nieco już zapomnianych utworów Viktora Dyka.

Małgorzata Walczak, Opole

Konrad Włodarz, *Zachwył dla cudowności życia. Witalistyczna poezja Jána Smreka, Fráni Šrámka i Jana Lajnerta, „Śląsk”, Katowice 2000, 239 s.*

Prezentowana praca ukazuje wyodrębnienie się prądu witalizmu w poezji Słowian zachodnich w oparciu o twórczość Jána Smreka, przedstawiciela poezji słowackiej, Fráni Šrámka z Czech i Jana Lajnerta, poety łużyckiego. Autor skupia się przede wszystkim na analizie poezji wyżej wymienionych autorów. Ich twórczość została zanalizowana w obrębie trzech zasadniczych metodologii: francuskiej (choć autor nie wyjaśnia, jaki ma ona wpływ na omawiane zagadnienie), krytyce tematycznej oraz psychoanalizie freudowskiej i frommowskiej. Jako „uzupełnienie” metod wykorzystuje polski badacz hermeneutykę H. G. Gadamera.

Praca Konrada Włodarza składa się z pięciu zasadniczych części, poprzedzonych wprowadzeniem w problematykę, oraz z zakończenia i bibliografii, co wprowadza ład kompozycyjny. Pierwsza część pracy jest odwołaniem do koncepcji filozoficznych, wskazujących na idee witalistyczne. W dalszej jej części Autor opisuje motywy witalistyczne w literaturze. Porównuje witalizm z ekspresjonizmem, wskazując na wiele cech wspólnych dla obu kierunków, i pokrótce analizuje je w kontekście literatur słowiańskich (w tym także ciekawsze literatury bułgarskiej). Jednak głównym punktem zainteresowania Autora jest twórczość poetów z trzech krajów: Jána Smreka ze Słowacji, Fráni Šrámka z Czech i Jana Lajnerta z Łużyc.

---

⁷ Np. wśród najważniejszych utworów Dyka nie została wspomniana nowela *Krysař*, choć jako nawiązanie do niej możemy potraktować rozdział *Veliký Mág*, wskazujący na częsty u Dyka motyw magii (*kouzelník, mág*), gdyż magiczny jest również instrument, przy użyciu którego szczurołap wyprowadza gryzonia, a następnie mieszkańców Hammeln.

Kolejny rozdział pracy to usytuowanie twórczości Smreka, Šrámka i Lajnerta w ogólnosłowiańskim procesie historycznoliterackim, co warto podkreślić, ponieważ wprowadza ład zarówno pod względem synchronii, jak i diachronii literackiej.

Kolejne dwie części pracy Włodarza ukazują główne dominanty poezji witalistycznej na gruncie zachodniosłowiańskim, które zostały odniesione do kultury i literatury ogólnoeuropejskiej. Każdorazowo Autor przedstawia „próbę definicji witalizmu”, w pierwszym przypadku (pierwsza część) zachodniosłowiańskiego, w drugim – zachodnioeuropejskiego.

Ostania część pracy jest konfrontacją obu prądów witalistycznych, które według Autora mają swoją kontynuację w literaturze zachodniosłowiańskiej.

Z badań K. Włodarza wynika, że idee witalistyczne zaczęły się pojawiać w literaturze czeskiej pod koniec XIX wieku, kiedy zaczęła ona w sobie skupiać wiele prądów powstałych wówczas w całej Europie: dekadentyzm, neoromantyzm, impresjonizm, symbolizm, modernę katolicką, secesję, naturalizm, anarchizm, witalizm, realizm, humanizm masarykowski, socjaldemokrację. Twórczość F. Šrámka, zdaniem Autora pracy, wpisuje się w kontekst idei głoszących hasła wolnego, nieskrępowanego życia i traktowania go jako kategorii filozoficznej. Postawa ta była opozycyjna względem idei „sztuka dla sztuki” i symbolizmu.

Prekursorem myśli witalistycznej w literaturze czeskiej był F. Šrámek, mimo że jego debiut nie został uznany za witalistyczny (*Života bído, přec tě mám rád*, 1905), dopiero zbiory wierszy *Modrý a rudý* (1906), *Splav* (1916) i *Nové básně* (1928) traktuje się jako te, które zawierają motywy witalistyczne i wywarły wpływ na późniejszą twórczość takich poetów, jak J. Wolker i V. Nezval.

Powyższe spostrzeżenia dały podstawę Autorowi omawianej pracy do wyróżnienia na gruncie czeskim trzech pokoleń witalistycznych: pokolenie przedwojenne (S. K. Neumann *Kniha lesů, vod a strání*, F. Šrámek *Splav*), pokolenie 1914 roku i pokolenie powojenne (K. Čapek *Loupežník*, J. Wolker *Host do domu*). Twórczość Šrámka w tym kontekście wynikała z ciągłego buntu przeciwko symbolizmowi, dekadentyzmowi i klerykalizmowi. Między innymi z tego powodu czeski pisarz powracał do formy pieśniowej inspirowanej poezją ludową, o czym świadczy debiut tomikiem *Života bído, přec tě mám rád* (1905). Kolejny tomik o charakterze antimilitarystycznym – *Modrý a rudý* (1906) – został całkowicie skonfiskowany przez władze. Jak zauważa Autor opracowania poezji Šrámka, „antymilitaryzm w efekcie poprowadził poetę w stronę witalizmu”.

Konrad Włodarz charakteryzuje główne cechy twórczości witalistycznej F. Šrámka, które jednocześnie tworzą zasadnicze dominanty witalizmu jako prądu literackiego. W przeciwieństwie do Lajnerta i Smreka, witalizm Šrámka najbardziej jest widoczny w prozie – w powieściach: *Stříbrný vítr* (1910) i *Tělo* (1919) oraz w sztukach dramatycznych *Léto* (1915) i *Měsíc nad řekou* (1922). W jego twórczości najbardziej widoczne są tendencje antycywilizacyjne, natomiast wartość najwyższą stanowi – życie. Kategorii tej podporządkowane są ko-

lejne główne motywy obecne w twórczości omawianych autorów witalistycznych, a mianowicie: kobieta, miłość, młodość i przyroda.

Temat kobiety nie jest tak bogato reprezentowany w twórczości Šrámka, jak u Smreka. Jest ona wyjątkowo często traktowana asekualnie. Niemniej Šrámek nie ucieka od erotyki, która w jego poezji ściśle się łączy z kobietą i przyrodą. Elementem pośredniczącym jest motyw łąki. Poeta konstruuje nawet swego rodzaju poetycką triadę kompozycyjną: kobieta – łąka – przyroda.

Kolejnym motywem witalistycznej twórczości Šrámka jest miłość, traktowana jako element biologiczności człowieka, ale także jako pewien akt „niedopowiedzeń” i nie tylko jako miłość do kobiety, ale do wszystkiego, co żyje.

Bardzo „żywym” elementem twórczości Šrámka jest młodość, która jest postrzegana jako nieprzemijający stan pozabiologiczny i wyjątkowo często odnosi się do sfery duchowej. Koncepcja młodości realizowana jest także poprzez nawiązania do pór roku: wiosny i lata, czyli czasu rozwijania i trwania życia. Kategoria młodości jest jednocześnie kategorią najbardziej ewoluującą. Šrámek zwraca także uwagę na pewien dramat młodości, który jest spowodowany zdolnością odczuwania i wrażliwością, co ma „bolesne konsekwencje” w deziluzji bezgranicznego szczęścia i świadomości tragizmu. Kategoria ta wpisuje się w europejski model młodości romantycznej.

Naczelnemu motywowi życia w twórczości Šrámka podporządkowana jest kolejna dominanta: przyroda, która spersonifikowana istnieje, a właściwie żyje, obok człowieka traktowanego jako indywiduum. Zastosowany zabieg antropomorfizacji ma za zadanie „powołać przyrodę do życia”.

Zdaniem Autora omawianej pracy w poezji Fráni Šrámka obecne są stylizacje na pieśni ludowe; poeta prezentuje zdeklarowany pacyfizm, a także często odwołuje się do swoich korzeni rodzinnych, miasteczka, w którym się wychował, do swej małej ojczyzny, która może przynieść ocalenie.

Kolejne tomiki wierszy *Nové básně* (1928) i *Ještě zní* (1933) kończą witalistyczne poszukiwania Šrámka, pojawia się w nich zwątpienie we wcześniejsze ideały, smutek, a w konsekwencji ostateczne odejście od witalizmu.

Biorąc pod uwagę zapotrzebowanie młodych slawistów na współczesne, syntetyczne opracowania literatur słowiańskich, praca Konrada Włodarza jest cennym źródłem wiedzy o poezji zachodniosłowiańskiej początku wieku dwudziestego. Wyodrębnienie motywów witalistycznych, tak bliskich młodemu pokoleniu, może zachęcić do sięgnięcia po tomiki Smreka, Šrámka i Lajnerta i nowego ich odczytania. *Zachwył dla cudowności życia* jest do tego dobrą drogą.

Anna Zura, Wałbrzych